

Hvem læser på velfærdsprofessionsuddannelserne? ændringer i rekrutteringsmønstre de sidste 25 år

Thomsen, Jens Peter; Dencker, Siri; Mørch Pedersen, Thomas

Published in:
Dansk Sociologi

Publication date:
2013

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Thomsen, J. P., Dencker, S., & Mørch Pedersen, T. (2013). Hvem læser på velfærdsprofessionsuddannelserne? ændringer i rekrutteringsmønstre de sidste 25 år. *Dansk Sociologi*, 24(3), 11-35.

Jens Peter Thomsen, Siri Dencker
og Thomas Mørch Pedersen

Hvem læser på velfærdsprofessions- uddannelserne?

– ændringer i rekrutterings-
mønstre de sidste 25 år

Denne artikel beskæftiger sig med den generelle udvikling i den sociale rekruttering til de videregående uddannelser i Danmark de sidste 30 år og sætter særlig fokus på, hvilke sociale grupper velfærdsprofessionerne rekrutterer fra, sammenlignet med øvrige videregående uddannelser. Velfærdsprofessionerne er interessante, fordi de indtager en central rolle i forhold til at opretholde vitale funktioner i velfærdssamfundet. De seneste år har været præget af en debat om, hvorvidt disse semiprofessioner har oplevet et relativt statustab set i forhold til de øvrige videregående uddannelser. Vi undersøger ændringer i adgangen til velfærdsprofessionsuddannelserne og de øvrige videregående uddannelser gennem en række statistiske modeller på baggrund af registerdata fra perioden 1989-2011. Vi finder, at den sociale ulighed, eller sociale selektivitet, i adgangen til videregående uddannelser generelt er mindsket over årene, men primært i de perioder hvor uddannelserne ekspanderer. Vi finder videre, at den sociale selektivitet i udgangspunktet er ganske forskellig afhængig af, om vi betragter de selektive lange videregående uddannelser eller de mindre selektive velfærdsprofessionsuddannelser (hvor pædagoguddannelsen er den mindst selektive af de fire behandlede velfærdsprofessionsuddannelser).

Søgeord: Videregående uddannelser, velfærdsprofessionsuddannelser, rekruttering, social baggrund, uddannelsesekspansion, status.

I denne artikel beskæftiger vi os med udviklingen i den sociale rekruttering til de videregående uddannelser i Danmark de seneste godt 25 år, og vi sætter særlig fokus på, hvilke sociale grupper de fire store velfærdsprofessionsuddannelser, lærer-, pædagog-, sygeplejerske- og socialrådgiveruddannelsen, rekrutterer fra. De velfærdsprofessioner, som vi sætter fokus på, betegnes inden for professionssociologien som semiprofessioner og bliver dermed klassificeret anderledes end de klassiske professioner som læger, jurister, præster, ingeniører mv. Betegnelsen semiprofessioner dækker over, at professionerne historisk er etableret senere end de klassiske professioner og derfor ikke har samme historisk erhvervede vidensmonopoler og autorisationer som de klassiske professioner (Etzioni 1969, se også Harrits & Olesen 2012). Omvendt har semiprofessionerne nærmet sig professionerne på en række områder. Dels er semiprofessionerne en del af det samme videregående uddannelsessystem som de klassiske professioner, og de har i dag status af professionsbachelorer og uddannes fra university colleges. Dels er de klassiske professioner blevet udfordret på deres vidensmonopoler, og dette adskiller dem derfor ikke længere så skarpt fra semiprofessionerne. Dels arbejder semiprofessionerne ofte mod en professionalisering, med de samme autorisationer og monopoler som professionerne. I det følgende mener vi derfor, at det er meningsfuldt at fokusere på velfærdsprofessionerne med professionssociologiske begreber.

I sociologien er der grundlæggende to forskellige forståelser af, hvordan professioner opretholder deres position og vidensautoritet. Den første forståelse fokuserer på professionerne som en integreret del af den sociale orden, som vi finder den i traditionelle funktionalistiske forståelser af professionerne og professionernes rolle i moderne, højt specialerede samfund (Davis & Moore 1945, Durkheim 2000, Parsons 1939). Den anden forståelse betoner, hvordan professionerne mobiliserer forskellige sociale strategier således, at de som social gruppe kan opretholde deres eksklusive positioner i samfundet (Bourdieu 1986, Bourdieu & Passeron 1977, Collins 1979, Weber 1978). Set fra det funktionalistisk orienterede perspektiv indtager velfærdsprofessionerne på velfærdsfærdsmæssige kerneområder som uddannelse, sundhed og omsorg en central rolle i forhold til at opretholde, udvikle og videreføre helt grundlæggende funktioner i velfærdssamfundet. I kontakten med samfundets medborgere gælder det for eksempel pleje, rådgivning, socialisering og ikke mindst videreførelse af samfundsmæssige værdier og kvalifikationer til nye generationer (hvad der særligt gælder for pædagoger og læreres vedkommende). I dette perspektiv ville vi således forvente, at velfærdsprofessionerne i kraft af deres kerneroller, centrale funktioner og kvalifikationer burde være relativt højt lønnede og forbundet med en vis prestige. Heraf ville det umiddelbart følge, at søgningen til velfærdsprofessionsuddannelserne ville være høj sammenlignet med søgningen til andre videregående uddannelser. Det er imidlertid ikke tilfældet. Den offentlige debat har de senere år været præget

Jens Peter Thomsen

Adjunkt ved Sociologisk
Institut, Københavns
Universitet

E-mail:
jpt@soc.ku.dk

Siri Dencker

Kandidatstuderende
ved Sociologisk Institut,
Københavns Universitet

E-mail:
siridencker@gmail.com

Thomas Mørch
Pedersen

Kandidatstuderende ved
Sociologisk Institut,
Københavns Universitet

E-mail:
thomasmp@me.com

af diskussioner om, at velfærdsprofessionerne og velfærdsprofessionsuddannelserne har et prestigeproblem, og måske særligt for lærernes vedkommende ikke har været i stand til at opretholde den samme status som tidligere. For eksempel fastsætter det nyeste læreruddannelsesforlig, at det fremover skal kræve et karaktergennemsnit fra gymnasiet på mindst syv for at kunne begynde på læreruddannelsen. Intentionen med dette nye adgangskrav er to-delt. Dels skal det sortere de ansøgere fra, der ikke har et tilstrækkeligt fagligt niveau. Dels skal det sikre uddannelsen en større prestige, så den bliver attraktiv for flere dygtige unge (Regeringen 2012:7). Et andet kendetegn er, at mens de klassiske professioner historisk set har været mandsdominerede, så er det omvendt med velfærdsprofessionerne, og denne kønsskævhed bruges ofte til at forklare den relativt lave prestige, der knytter sig til disse semiprofessioner (på trods af at andelen af kvinder i flere og flere af de klassiske professioner er stigende).

Set fra det konfliktorienterede perspektiv har semiprofessionerne ikke været i stand til at befæste deres fag på tilstrækkelige succesfulde måder, hvad løn og tilsyneladende lav prestige vidner om. En professions prestige er imidlertid et kompliceret forhold at afdække. Det knytter sig både til spørgsmålet om adgangen til professionen (som er denne artikels fokuspunkt), til muligheden for at øve indflydelse på politiske processer, til lønforhold, til funktionel vigtighed og til at fremstå som et attraktivt og prestigefyldt erhverv i befolkningens øjne. Systematisk viden om, hvilken anseelse og status de enkelte professioner i Danmark nyder i befolkningens øjne, er imidlertid sparsom. Bortset fra to interviewundersøgelser foretaget af Ugebrevet A4 skal vi helt tilbage til Svalastogas (1959) undersøgelser af prestige og social klasse for at finde sådanne beskrivelser. Ugebrevet A4 har i de to undersøgelser spurgt et

udsnit af befolkningen, hvilken status de tillægger 99 forskellige stillinger, og rangordnet disse efter tildeling af prestige (Ugebrevet A4 2012). Denne rangordning viser generelt, at jo mere uddannelse en stilling kræver, jo højere status har den, men dette gælder særligt for de stillinger, der kræver lange videregående uddannelser. En række af velfærdsprofessionerne, som kræver mellemlange videregående uddannelser, tildeles derimod samme status som en række af de traditionelle håndværkererhverv.¹

Teoretisk udgangspunkt

I analysen af adgangen til velfærdsprofessionsuddannelserne anlægger vi her en uddannelsessociologisk optik, der fokuserer på, at sociale grupper og professioner i samfundet konkurrerer om social status. Begrebet om social closure (Weber 1978:43-46) signalerer her det forhold, at en given social gruppe succesfuldt anlægger strategier, der gør dem i stand til at opretholde en eksklusiv og privilegeret adgang til at indtage bestemte sociale positioner i samfundet (se også Parkin 1974). Weeden (2002) beskriver en række områder, hvorpå professioner kan opretholde social closure: det kan ske gennem autorisation, gennem uddannelsesmeritter, gennem repræsentation og politisk indflydelse og ved at danne en stærk fagforening. Murphy (1984) argumenterer tilsvarende for, at semiprofessioner, der ofte ikke på samme måde som de klassiske professioner er født ind i staten, kan anlægge dobbelte strategier, der fokuserer på meritokratisk eksklusion og fagforeningsorganisering. Det er samme dynamik Collins (1979) behandler i sin statuskonkurrence-teori, hvor han fokuserer på, hvordan sociale grupper, med uddannelsessystemet som en central formidler, kæmper om at opretholde deres privilegerede positioner. I Collins' optik er professionerne de faggrupper, som har formået at tilkæmpe sig en eksklusiv ret til professionsudøvelse. Det giver dem en forbedret konkurrenceposition i forhold til andre grupper i kampen om magt, penge og status. Professionernes status legitimeres blandt andet ved et højt fagligt niveau, som professionen får monopol på ved at etablere en adgangsgivende uddannelse til professionen. Collins argumenterer for, at ved at have monopol på denne adgangsgivende uddannelse, kan professionerne styre, hvem der sluses ind i professionen. Vidensmonopoler og autorisationer bruges således som legitime instrumenter til at indtage sociale positioner, og de opnås ifølge Collins gennem uddannelsessystemets meriterings- og krediteringskanaler. Collins understreger her, at social closure-mekanismerne understøttes af og i stigende grad foregår gennem uddannelsessystemet (Collins 1979).

Undersøgelsesspørgsmål

Statuskonkurrence-teorien har som præmis, at professionerne prøver at opretholde en social selektivitet. Dette vil normalt implicere en stærk regulering af adgangen til professionen, hvilket betyder, at adgangen bliver socialt selektiv, fordi unge fra privilegerede familier vil have bedre muligheder for at få ad-

gang til professionen end unge fra mindre privilegerede familier (for eksempel i kraft af at de privilegerede familiers børn ofte har højere karaktergennemsnit fra gymnasiet). I denne artikel analyserer vi derfor den sociale selektivitet i adgangen til velfærdsprofessionsuddannelserne i Danmark de sidste godt 25 år sammenlignet med de øvrige videregående uddannelser. Begrebet social selektivitet dækker her konkret over forholdet mellem, hvor store chancer børn fra forskellige sociale grupper i det danske samfund har for at læse en given videregående uddannelse. Vi udtaler os ikke om de sociale gruppers eller semiprofessionernes evne til aktivt at regulere adgangen til uddannelser og dermed sociale positioner. Vi ønsker blot at undersøge, om uddannelserne er blevet mere eller mindre socialt selektive over årene i forhold til andre videregående uddannelser. Hvis den sociale selektivitet er mindsket over årene, kan dette være et problem set i professionsstrategisk perspektiv, men omvendt kan det være tegn på, at den sociale mobilitet er øget, og at børn fra mindre privilegerede familier, relativt til deres kammerater fra privilegerede familier, har større chancer for at få adgang til videregående uddannelser og dermed til professioner og semiprofessioner. I forhold til ambitionen om at give lige muligheder for uddannelsesvalg, vil dette derfor være en positiv udvikling. Den voldsomme øgning i antallet af videregående uddannelsespladser de sidste mange år kunne give anledning til at spørge, om dette faktisk er tilfældet.

Vi undersøger altså den sociale selektivitet i adgangen til velfærdsprofessionsuddannelserne i Danmark de sidste godt 25 år sammenlignet med de øvrige videregående uddannelser, og baseret på ovenstående gør vi os følgende antagelser:

A) Eftersom antallet af videregående uddannelsespladser pr. ung er steget kraftigt i den periode, vi undersøger, antager vi, at den sociale selektivitet i adgangen til de videregående uddannelser overordnet set er mindsket, fordi børn fra mindre privilegerede (lavtuddannede) hjem har fået større chancer for at læse uddannelserne. Vi undersøger videre, om den sociale selektivitet primært er mindsket i ekspansionsperioden, det vil sige i de år, hvor der har været en stigning i antallet af uddannelsespladser pr. ung.

B) Vi antager videre, at den sociale selektivitet i adgangen til velfærdsprofessionsuddannelserne er mindsket mere, end den er i adgangen til de lange videregående uddannelser, og at den sociale selektivitet i adgangen til velfærdsprofessionsuddannelserne varierer alt efter, hvilke velfærdsprofessionsuddannelser vi betragter.

Hvad viser eksisterende undersøgelser?

Vore antagelser bygger på den store mængde litteratur, der dokumenterer betydningen af social oprindelse for adgangen til videregående uddannelser (Gerber & Cheung 2008; Grodsky & Jackson 2009; Shavit, Arum & Gamoran 2007; Stevens, Armstrong & Arum 2008). Også i Danmark er betydningen af

social baggrund undersøgt af Hansen (1995) og Benjaminsen (2006). Disse undersøgelser peger på, at uddannelsesmobiliteten er steget frem til omkring 1970'erne, hvor de videregående uddannelser også ekspanderede kraftigt, men siden er mobiliteten bremset op eller ligefrem stagneret. McIntosh og Munk (2012) finder dog, at børn fra lavtuddannede hjem, relativt til børn fra højtuddannede hjem, har større chancer for at læse på gymnasium og videregående uddannelser i 2005, end de havde i 1985. Disse undersøgelser fokuserer mest på uddannelsesmobilitet mellem forskellige uddannelsesniveauer. En del af interessen i denne artikel er imidlertid at undersøge, om der er forskelle i social selektivitet på forskellige videregående uddannelsesniveauer og -typer, og hvordan disse har udviklet sig over tid. Her behandler nogle studier spørgsmålet om, hvorvidt privilegerede sociale klasser beholder et relativt forspring ved at monopolisere adgangen til videregående uddannelser generelt eller til særlige typer af videregående uddannelser. Lucas (2001) finder, at det i særlig grad er børn fra de privilegerede familier, der læser det collegeforberedende spor i amerikanske High Schools. Hällsten (2010) påviser tilsvarende horisontal segregering i adgangen til forskellige typer af videregående uddannelser i Sverige, mens Boliver (2011) finder lignende forskelle i England. En del studier fokuserer på, hvordan førstegenerationsstuderende kanaliseres ind på mindre prestigefyldte programmer (Astin & Oseguera 2004, Ayalon & Yogev 2005, Becker & Hecken 2009), og at studerende fra mere privilegerede socialklasser omvendt læser på de selektive universiteter og lukrative programmer (Davies & Guppy 1997, Thomsen 2012). Reimer og Pollak (2009) undersøger for eksempel ændringer i den vertikale mobilitet (til universitetsuddannelser) og i den horisontale mobilitet (universitetsuddannelsernes hovedfagområder) og finder, at fordelene ved at have en privilegeret social baggrund er konstant fra 1983 til 1999.

Disse undersøgelser peger samlet på, at adgangen til videregående uddannelser er socialt selektiv og også, at adgangen til forskellige typer af videregående uddannelser er selektiv. Nogle studier peger på, at uddannelsesekspansionen har mindsket de sociale uligheder i adgang til uddannelse noget (Breen et al. 2009), mens andre peger på konstante uligheder (Shavit & Blossfeld 1993). Undersøgelserne adresserer ikke specifikt, hvad der kunne ækvivalere de danske velfærdsprofessionsuddannelser, og heller ikke i Skandinavien er der lavet mange komparative undersøgelser af velfærdsprofessionsuddannelserne. To skal dog nævnes: Et studie (Reimer & Dorf 2011) finder en række forskelle på danske og finske lærerstuderendes orienteringer, men ikke i deres sociale baggrund. Et andet, "Rekrutteringsproblematikken på de nordiske læreruddannelser" (Nordisk Ministerråd 2010), behandler specifikt læreruddannelserne i Norden og peger på, at læreruddannelserne i Danmark, Norge og Sverige har de samme rekrutterings- og statusproblemer. At Finland skiller sig ud henføres i denne rapport til det forhold, at finsk læreruddannelse som den eneste er en universitetsuddannelse, der har relativt mere status qua de

øgede adgangskrav og det fagniveau, der følger af, at det er en uddannelse på universitetsniveau. Disse to sidste studier fokuserer dog kun på læreruddannelsen, hvor vi i denne artikel adresserer velfærdsprofessionsuddannelserne og de videregående uddannelser.

Det videregående uddannelsessystem og velfærdsprofessionsuddannelserne

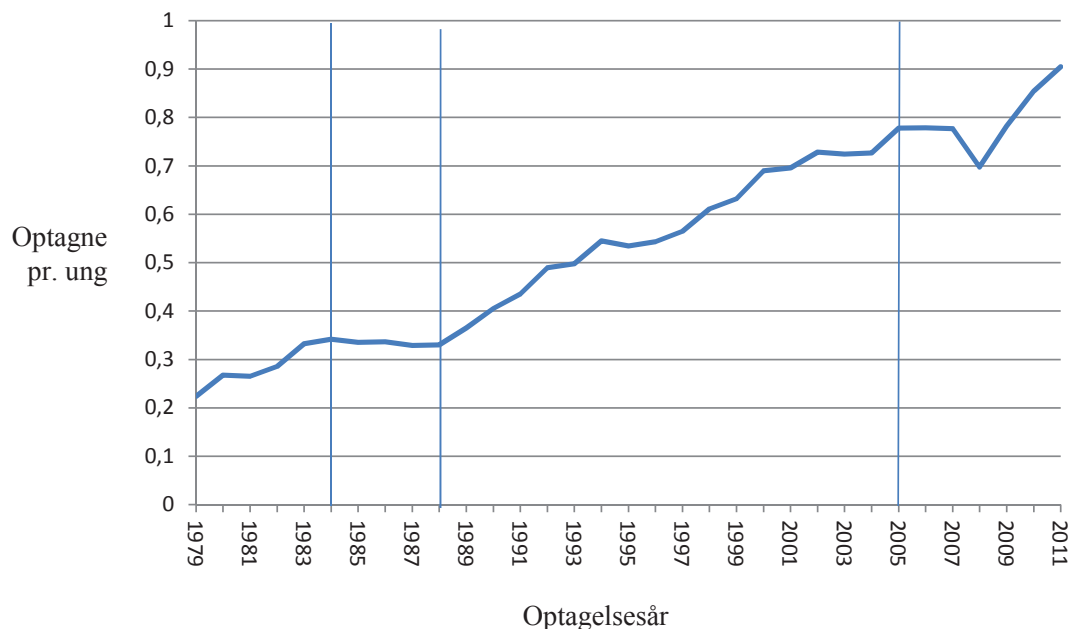
Danske videregående uddannelser er i dag samlet i et system bestående af korte videregående uddannelser (KVU; udbudt på erhvervsakademier), mellemlange videregående uddannelser (MVU; udbudt på professionshøjskoler) og lange videregående uddannelser (LVU; udbudt på universitetsinstitutioner). I denne artikel fokuserer vi særligt på de mellemlange og lange videregående uddannelser, da disse udgør den største andel af det videregående uddannelsessystem. Danmark har historisk haft en særlig seminarietradition, hvor de mellemlange videregående uddannelser har hørt hjemme, og der har eksisteret to relativt afsondrede seminarie- og universitetsspor parallelt med hinanden. Selvom denne adskillelse er under opblødning med oprettelsen af professionshøjskoler (også kaldet university colleges), der udbyder mellemlange videregående uddannelser som professionsbachelor, så hører det stadig til undtagelserne, at for eksempel professionsbachelor efterfølgende læser en kandidatuddannelse på en universitetsinstitution.

Antallet af videregående uddannelsespladser i Danmark er nærmest eksploderet siden 2. verdenskrig. Således er andelen af 20-29 årige, der er indskrevet på en videregående uddannelse i Danmark, 10-doblet de sidste 60 år. Den periode, vi fokuserer på, har også været præget af en stor stigning i uddannelsespladser. Ser vi nærmere på udviklingen over årene, fremgår det, at den generelle stigning dækker over perioder med såvel stagnationer, stigninger og fald. Hvis vi her kigger på, hvor mange studerende der optages på videregående uddannelser om året og sætter det i forhold til ungdomsårgangene, så kan vi tydeligt se ændringerne i optagelsesfrekvenserne. Figur 1 viser, hvor mange der i det givne år er blevet optaget på en mellemlang eller lang videregående uddannelse, i forhold til en gennemsnitlig ungdomsårgang af 20-25 årige (da optagelsesalderen varierer, er der her valgt et gennemsnit af ungdomsårgangene for 20-25 årige). I 2011 blev der for eksempel optaget 60.500 studerende, og dette sættes i forhold til, at den gennemsnitlige ungdomsårgang af 20-25 årige i 2011 var på 69.000 personer (=0,9 i figur 1).

I årene 1979-2011 er optaget pr. 20-25 årig steget frem til 1984 stagnerende frem til 1988, hvorefter det er støt stigende frem til 2005. Herefter falder det frem til 2008, mens optaget de sidste par år har været kraftigt stigende.² I figuren afgrænser de lodrette linier perioder med ændringer i optagelsesfrekvensen. Da vi i denne artikel undersøger 30-åriges uddannelsesstatus i perioden 1989-2011, og da de normalt er yngre, når de optages, er det derfor særligt perioden afgrænset af linierne fra 1984 til 2005, der er relevant at kigge på.

Figur 1:

Antal optagne på lange og mellemlange videregående uddannelser i årene 1984-2011 sat i forhold til en gennemsnitlig ungdomsårgang af 20- til 25-årige.

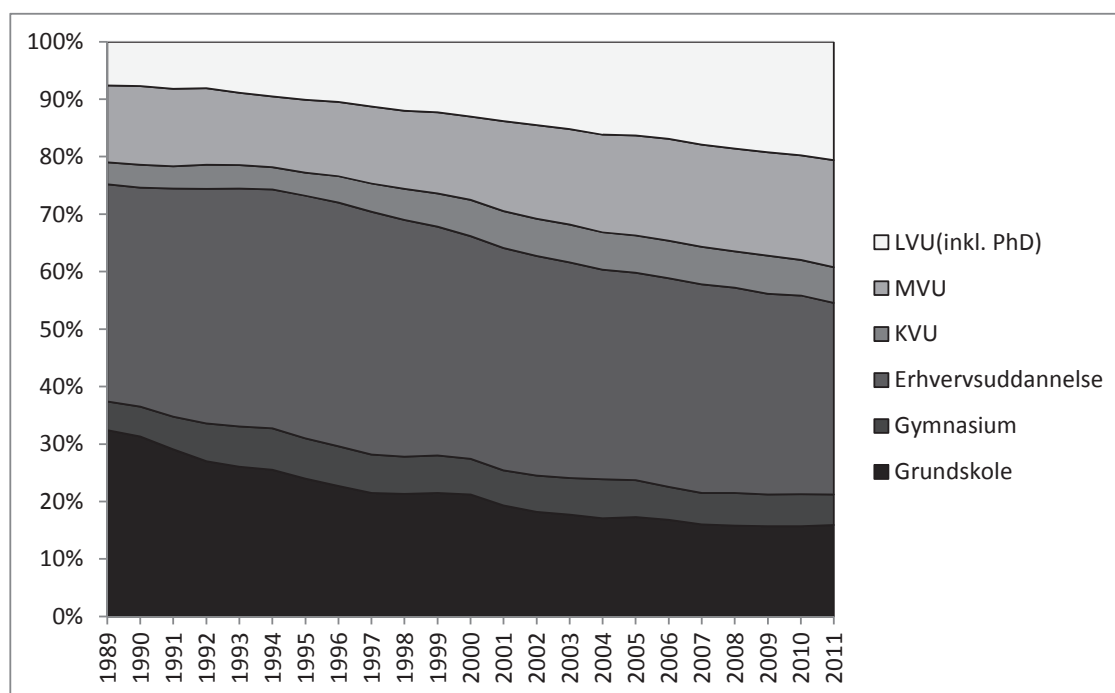
Note: Andelen af optagne pr. ung (gennemsnit af 20-25-årige) giver et sammenligneligt mål for, hvor mange uddannelsespladser der over årene er til rådighed for en given årgang, men kan ikke tolkes som den andel af gennemsnitlig ungdomsårgang, der rent faktisk påbegynder en videregående uddannelse. Kilde: Egne beregninger på baggrund af tal fra Danmarks Statistik.

I figur 2 vises ændringerne i de 30-åriges uddannelsesniveau i perioden 1989-2011. Den kraftige stigning i det absolutte antal af uddannelsespladser og i andelen af en ungdomsårgang, der læser en videregående uddannelse, kan ikke overraskende aflæses i det stigende antal personer, der som 30-årige enten læser eller har gennemført en videregående uddannelse. Den generelle stigning i uddannelsesniveaut er således tydelig, særligt for de lange videregående uddannelsers vedkommende, hvis andel stiger fra ca. 8 % til 20 % i perioden.

Det er også værd at bemærke, at ekspansionen ikke er sket ligeligt mellem de mellemlange og lange videregående uddannelser. Siden starten af 1980'erne har de lange videregående uddannelser ekspanderet relativt mere end de mellemlange videregående uddannelser. I 2010 blev der således optaget 7.500 flere studerende på en mellemlang videregående uddannelse end i 1984, mens der blev optaget 12.000 flere studerende på en lang videregående uddannelse end i 1984. Dette til trods er andelen af optagne pr. ansøgere gået fra ca. 0,2 i 1990 til ca. 0,5 i 2009 på de fire velfærdsprofessionsuddannelser, mens den kun er steget fra 0,3 til 0,4 i perioden for de lange videregående ud-

Figur 2:

De 30-åriges aktuelle uddannelsesstatus 1989-2011. Højest fuldførte eller igangværende uddannelse.

Note: Egne beregninger ud fra registerdata.

dannelsers vedkommende. Særligt på velfærdsprofessionsuddannelserne er der altså blevet mindre kamp om studiepladserne de sidste 20 år.

Tabel 1 giver en aktuell karakteristik af de 30-årige fordelt på deres uddannelsesstatus i 2011. Vi ser, at de 30-årige, der er i gang med eller har gennemført en lang videregående uddannelse, har de højeste gennemsnitlige forældreindkomster. Her findes også den største andel af højtuddannede forældre. Blandt de pædagogstuderende finder vi modsat forældrene med de laveste indkomster og uddannelsesniveauer. Tabellen giver et aktuelt overblik over kønsfordelingen. Betragter vi de 30-årige i hele perioden 1989-2011, har sygeplejerske-, socialrådgiver- og pædagoguddannede tilsvarende en stor overvægt af kvinder (over 80 %), men også blandt læreruddannede er to ud af tre studerende kvinder. Blandt 30-årige med en lang videregående uddannelse, er kvindernes andel gået fra at udgøre ca. 40 % i 1989 til at udgøre over halvdelen i 2011. Kønsfordelingen er relativ stabil blandt lærer- og sygeplejerskeuddannede, mens andelen af kvinder i perioden er steget med ca. 10 procentpoint blandt socialrådgiveruddannede, mens den er dalet med ca. 10 procentpoint blandt pædagoguddannede. Når vi ser på de 30-åriges karaktergennemsnit fra deres gymnasiale eksamen i hele perioden, har pædagogstuderende i forhold til studerende på de øvrige mellemlange uddannelser det laveste karaktergennemsnit, og generelt ligger gennemsnittet for de, der har

Tabel 1:

30-åriges uddannelsesstatus (MVU og LVU, fuldført eller i gang) i 2011, fordelt på baggrundskaraktistika

	Lærere	Sygeplejerske	Pædagog	Socialrådgiver	Øvrige MVU	LVU	Total (inkl. øvrige uddannelsesniveauer)
Forældrenes samlede disponible indkomst	439.400	446.100	406.400	408.400	455.100	517.800	421.300
Forældrenes højeste uddannelse (%)							
Grundskole	9,0	11,2	13,9	13,5	8,5	5,5	17,1
Gymnasium	0,9	1,4	1,3	2,0	1,6	2,0	1,7
Erhvervsuddannelse	37,3	44,2	49,0	42,8	41,2	27,3	44,6
KVU	5,2	5,8	5,2	4,6	7,1	5,7	5,3
MVU	36,4	28,8	26,6	28,9	30,2	33,8	22,2
LVU	11,1	8,6	4,1	8,2	11,5	25,7	9,1
Karaktergennemsnit fra adgangsgivende eksamen							
	8,1	7,9	7,5	8,0	8,2	8,8	8,2
Andel kvinder (%)							
	67,7	96,2	81,7	90,3	48,5	53,5	50,2
Andel 30-årige med ikke-vestlig oprindelse (%)							
	3,4	4,0	4,4	8,1	6,4	6,2	8,3

Note: Forældrenes samlede disponible indkomst er et tre-årigt gennemsnit da den 30-årige var 23, 24, og 25 år. Forældrenes højeste uddannelse angiver at mindst en forælder har uddannelsesniveaet. Karaktergennemsnit er fra den 30-åriges gymnasiale eksamen, hvis denne har en gymnasial eksamen. Totalen er gennemsnittet for uddannelsesstatus på alle uddannelsesniveauer (inkl. grundskole, gymnasium, erhvervsuddannelse, og KVU, som ej er medtaget her).

læst mellemlange videregående uddannelser, væsentligt under de 30-årige, der læser eller har fuldført en lang videregående uddannelse (hvad tabel 1 også illustrerer for 2011s vedkommende).

Samlet set er det videregående uddannelsessystem i perioden karakteriseret ved et stigende optag i forhold til andelen af unge i befolkningen. For de fire velfærdsprofessionsuddannelsers vedkommende stiger andelen af optag-

ne pr. ansøger også i perioden, og dermed bliver kampen om studiepladserne alt andet lige mindre. Selvom der generelt er en stigende andel af en ungdomsårgang, der læser en videregående uddannelse, så er der markante forskelle i sociale karakteristika alt afhængig af, hvilke uddannelser de 30-årige læser. Generelt har universitetsstuderende højere karaktergennemsnit, forældre der er højere uddannet og tjener mere end studerende på velfærdsprofessionsuddannelserne. Dette gælder særligt pædagoguddannelsen. Spørgsmålet er nu, hvor socialt selektiv adgangen til de forskellige uddannelser er over årene. Dette analyserer vi i det følgende.

Data og metode

I undersøgelsen af rekrutteringsmønstrene til de videregående uddannelser gør vi brug af registerdata over alle 30-årige i Danmark for hvert år i perioden 1989-2011.³ Registeroplysninger om de 30-årige inkluderer deres uddannelseshistorik, aktuelle uddannelsesmæssige status, køn, etniske oprindelse, samt diverse oplysninger om deres forældres uddannelse, indkomst, socioøkonomiske status, etc.⁴ Vi anvender følgende variable i vore modeller:⁵

- Den 30-åriges aktuelle uddannelsesmæssige status defineret som den højeste fuldførte eller igangværende uddannelse.
- Den 30-åriges køn.
- Den 30-åriges etniske oprindelse (om personen er indvandrer/efterkommer fra vestlige eller ikke-vestlige lande).
- Den relative indkomstfordeling for forældrene på fem niveauer.⁶
- Forældrenes relative uddannelsesniveau opdelt på tre niveauer: de lavest uddannede 40 % (svarende til de forældre, der i 1984 højst har otte års skolegang), de højst uddannede 15 % (svarende til de forældre, der i 1984 mindst har en videregående uddannelse), og så en mellemgruppe på 45 %.⁷
- Hvert år i perioden 1989-2011.

Vi undersøger først adgangen til videregående uddannelser helt overordnet, og derefter stiller vi skarpt på adgangen til de enkelte velfærdsprofessionsuddannelser. Vi estimerer tilsvarende to modeller:

- Model 1: En binomial logistisk regressionsmodel, hvor den afhængige variabel er, om man som 30-årig er indskrevet på eller har afsluttet en videregående uddannelse eller ej.
- Model 2: En multinomial logistisk regression, hvor den afhængige variabel har 8 udfald, der giver mulighed for at identificere velfærdsprofessionerne enkeltvis: om den 30-åriges højeste fuldførte eller igangværende uddannelse er henholdsvis grundskole, EUD/Gymnasium/KVU (samlet i en kategori), lærer-, pædagog-, sygeplejerske-, socialrådgiveruddannelsen, øvrige MVU, eller LVU.

Vi præsenterer ikke parameterestimaterne i sig selv (se appendix), da disse er svære at tolke i forhold til vores interesse i at undersøge udviklingen i rekruttering til de videregående uddannelser. I stedet beregner vi her ud fra modellerne de gennemsnitlige forudsagte sandsynligheder for at have afsluttet eller at være indskrevet på videregående uddannelser for børn af henholdsvis højt- og lavtuddannede forældre.⁸

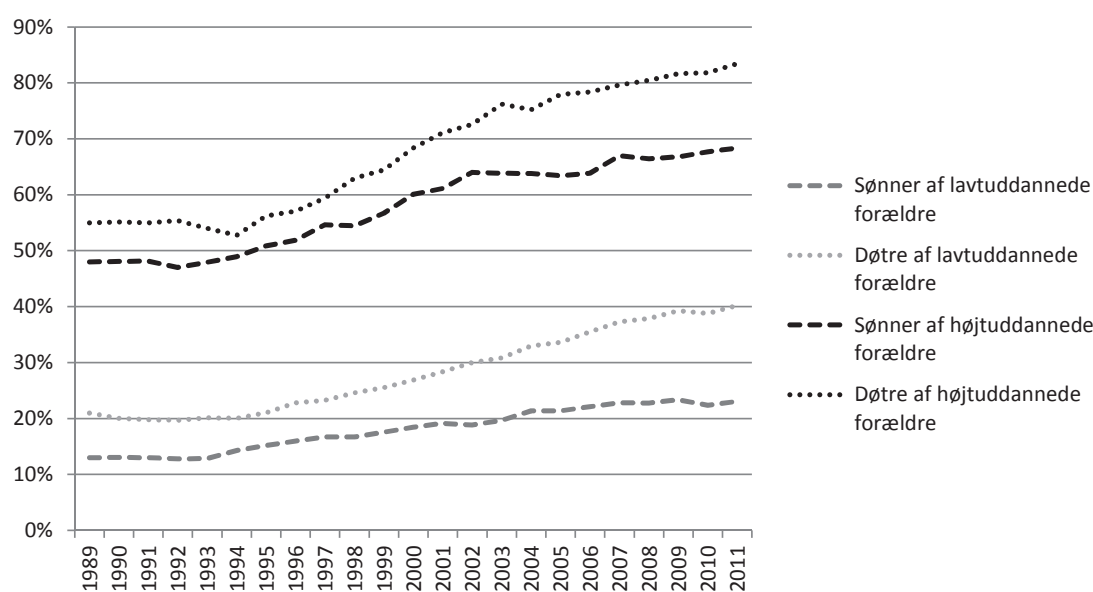
Resultater og analyser

I vores første model undersøger vi helt overordnet adgangen til videregående uddannelser i Danmark fra 1989-2011. Modellen er en binomial logistisk regression, hvor responsvariablen er, om man er indskrevet på eller har afsluttet en videregående uddannelse eller ej. I modellen er forældrenes relative uddannelsesniveau, år (30-årige i 1989-2011) og køn interageret.⁹

De gennemsnitlige sandsynligheder for at have afsluttet eller være indskrevet på videregående uddannelse som 30-årig for børn af henholdsvis højt- og lavtuddannede forældre interageret med køn og hvert år i perioden 1989-2011 fremgår af figur 3a. Sandsynlighederne er beregnet på baggrund af modelestimaterne, som findes i appendiks. Det ses her, at børn af de mest højtuddannede forældre har langt større sandsynlighed for at læse eller have afsluttet en videregående uddannelse end børn af lavtuddannede forældre. Det ses videre, at sandsynlighederne for at læse en videregående uddannelse samlet set stiger for begge grupper over årene, men også at sandsynlighederne varierer med de ændringer i optagelsesfrekvensen, som blev præsenteret i

Figur 3a:

Sandsynligheder for at læse eller have fuldført en videregående uddannelse som 30-årig over årene 1989-2011, fordelt på køn og forældrenes uddannelse (beregnet på baggrund af model 1 i appendix).

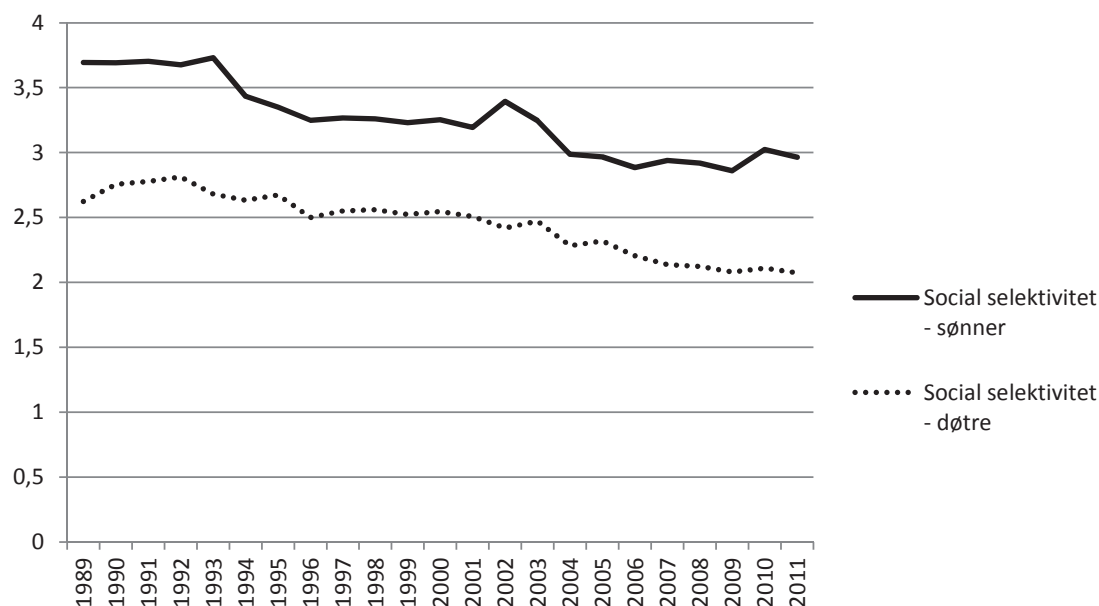

figur 1. Således forekommer stigningen i sandsynlighederne fra 1993 og frem, og da de 30-årige typisk er startet nogle år tidligere, stemmer dette godt overens med stigningen i optaget pr. ung nogle år tidligere. Det er samtidig værd at bide mærke i, at sandsynlighederne stiger mere for kvinder end for mænd, og at den absolutte forskel i procentpoint mellem børn af højtuddannede og børn af lavtuddannede øges over årene (fra ca. 35 procentpoint til ca. 45 procentpoint, samme billede for både mænd og kvinder).¹⁰

Figur 3b viser den sociale selektivitet i adgangen til en videregående uddannelse, det vil sige ratioen mellem, hvor stor sandsynlighed børn af højtuddannede versus børn af lavtuddannede har for at have læst eller at være indskrevet på en videregående uddannelse som 30-årige.¹¹ Af figur 3b fremgår det, at den sociale selektivitet er blevet mindre i perioden 1989-2011. Døtre af højtuddannede har omkring dobbelt så stor sandsynlighed for at have læst eller være indskrevet på en videregående uddannelse i 2011 som døtre af lavtuddannede, mens sønner har tre gange så stor sandsynlighed for at have læst eller være indskrevet på en videregående uddannelse i 2011 som sønner af lavtuddannede. Det tyder videre på, at den sociale selektivitet er uændret i perioden med stagnerende optagelsesfrekvens og mindsket i perioden med stigende optagelsesfrekvens.

Figur 3b:

Social selektivitet i adgang til videregående uddannelser fordelt på køn for 30-årige i årene 1989-2011.

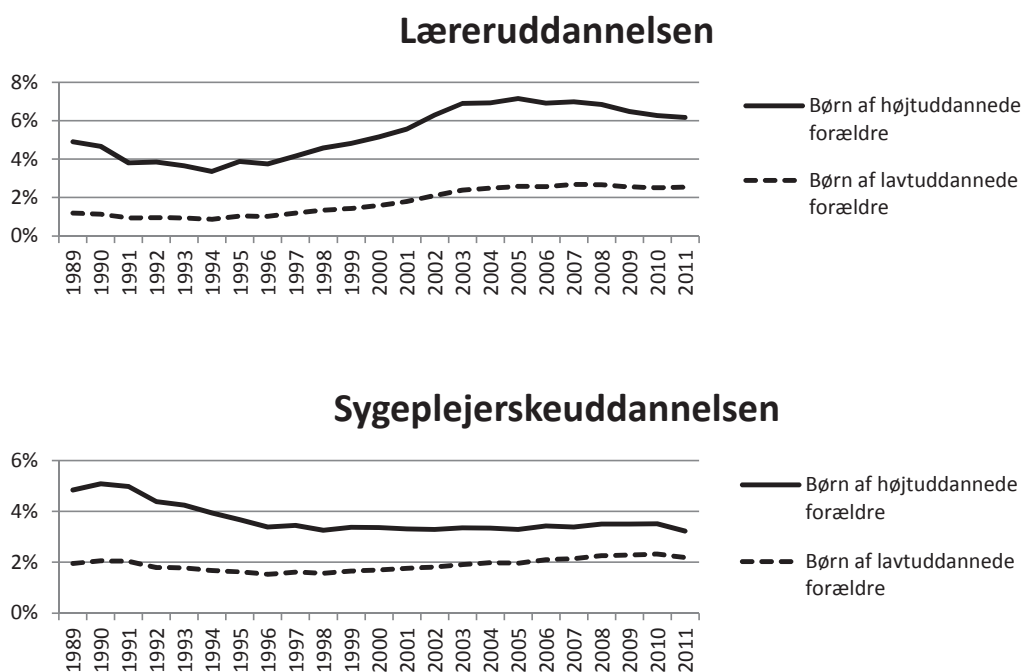

Note: Den sociale selektivitet udtrykker sandsynligheden for at højtuddannedes børn læser eller har fuldført en videregående uddannelse, sat i forhold til sandsynligheden for at lavtuddannedes børn læser eller har fuldført en videregående uddannelse.

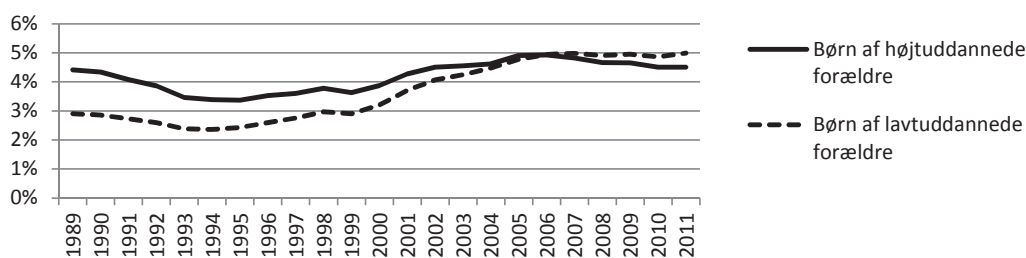
Figur 3a og 3b tegner et overordnet billede af udviklingen i den sociale selektivitet i adgangen til videregående uddannelser i Danmark. Fire ting står markant frem: For det første stiger sandsynligheden for at læse en videregående uddannelse for både børn af højt- og lavtuddannede i perioden 1989-2011. For det andet er der dog stagnation og stigning i sandsynlighederne, og disse stagnationer og stigninger modsvarer tendenserne i optagelsesfrekvensen fra figur 1. For det tredje har børn med højtuddannede forældre konstant højere sandsynlighed for at læse en videregående uddannelse end børn med lavtuddannede forældre, og forskellen øges endda over årene. Men forholdet mellem sandsynlighederne, den sociale selektivitet (hvor mange gange større sandsynlighed et barn af højtuddannede forældre har for at læse en videregående uddannelse end et barn af lavtuddannede forældre), mindskes over perioden, særligt i perioden hvor optagelsesfrekvensen øges. For det fjerde er det i særlig grad kvinderne, der øger deres tilstedeværelse på de videregående uddannelser, og den sociale selektivitet for kvinder er da også mindre, end den er for mænd. Set i et statuskonkurrenceperspektiv peger dette samlet set på, at de højtuddannede grupper i samfundet har haft en privilegeret adgang til de videregående uddannelser i de perioder, hvor uddannelserne ikke har ekspanderet, men at denne privilegerede adgang mindskes i ekspansionsperioden. Om dette billede ændrer sig, når vi differentierer mellem lange videregående uddannelser og velfærdsprofessionsuddannelser, behandler vi i det følgende.

Figur 4a:

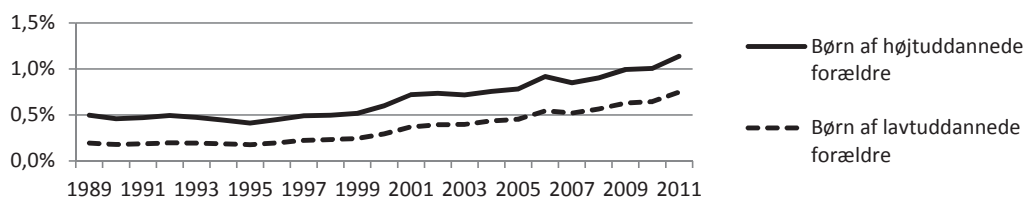
Sandsynligheder for at læse eller have fuldført forskellige videregående uddannelser som 30-årig over årene 1989-2011, fordelt på forældrenes uddannelsesniveau. Sandsynlighederne er beregnet på baggrund af model 2 i appendix.

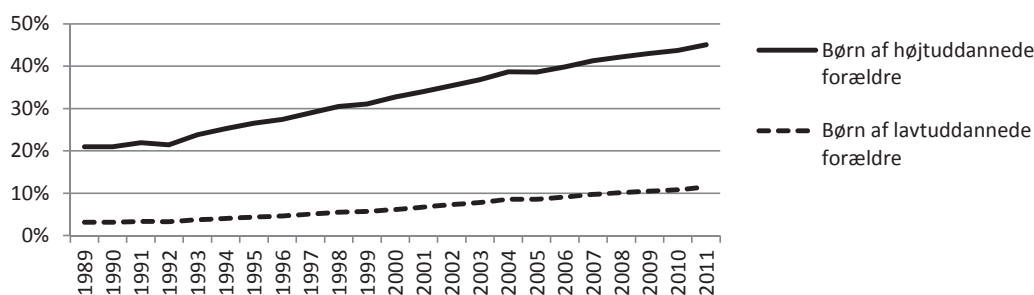
Pædagoguddannelsen

Socialrådgiveruddannelsen

Lang videregående uddannelse

Model 2 er en multinominal logistisk regressionsmodel, og udfaldsrummet i denne model inkluderer de fire nævnte velfærdsprofessionsuddannelser, øvrige mellemlange videregående uddannelser og lang videregående uddannelse (inklusiv ph.d.). Som i model 1 er vore uafhængige variable forældrenes uddannelse og indkomst, køn, etnicitet og hvert år i perioden 1989-2011.¹² Modellestimerne fremgår af appendiks. For de forskellige udfald af den afhængige variabel ser vi som i model 1 på de gennemsnitlige forudsagte sandsynligheder for at læse eller have fuldført den givne uddannelse for henholdsvis børn af højt- og lavtuddannede forældre. Nedenfor ses sandsynlighederne for, at en 30-årig har afsluttet eller læser på enten en af velfærdsprofessionsuddannelserne eller på en lang videregående uddannelse, fordelt på forældrenes uddannelsesniveau og årene 1989-2011.

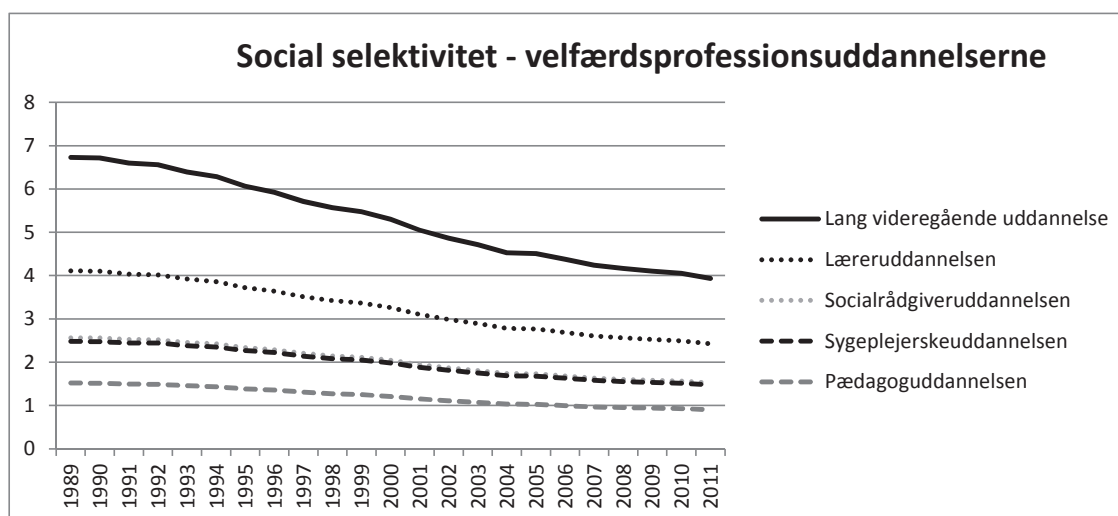
Figur 4a viser ændringerne i sandsynlighederne for at læse velfærdsprofessionsuddannelserne og en lang videregående uddannelse afhængig af om den 30-årige er barn af højt- eller lavtuddannede forældre. For de læreruddannede stiger sandsynlighederne for begge grupper, og særligt efter at uddannelsesekspansionen i perioden begynder. For sygeplejerskeuddannelsen ser

billedet lidt anderledes ud. Her falder sandsynligheden for 30-årige af forældre med et højt uddannelsesniveau, mens sandsynligheden for 30-årige af forældre med et lavt uddannelsesniveau er relativt konstant over årene 1989-2011. Pædagoguddannelsen er karakteristisk ved, at der sker en svag stigning i sandsynlighederne for begge grupper i årene efter uddannelsesekspansionen, og særligt at 30-årige med forældre med et lavt uddannelsesniveau i 2006 får *større* sandsynlighed for at læse eller have fuldført en pædagoguddannelse end 30-årige med forældre med et højt uddannelsesniveau. For de socialrådgiveruddannedes vedkommende er der en støt stigning fra 1996 og frem til 2011 for både 30-årige af forældre med et højt og et lavt uddannelsesniveau. For de 30-årige med en lang videregående uddannelse sker der en stigning i sandsynligheden for både 30-årige af forældre med et højt og et lavt uddannelsesniveau fra omkring 1992 og frem, men stigningen er langt kraftigere for 30-årige med forældre med et højt uddannelsesniveau. Den absolutte forskel mellem de to gruppers sandsynligheder øges her kraftigt.

Figur 4b viser den sociale selektivitet i adgangen til de enkelte velfærdsprofessionsuddannelser og til lange videregående uddannelser. Som det fremgår af figuren, er uddannelserne over de sidste godt 25 år blevet mindre socialt selektive, omend forskellene mellem uddannelserne er markante, særligt forskellen op til de lange videregående uddannelser. Blandt velfærdsprofessionsuddannelserne har læreruddannelsen i perioden rekrutteret mest socialt selektivt, mens pædagoguddannelsen har rekrutteret mindst selektivt. Som det fremgår ovenfor, har 30-årige med lavtuddannede forældre her stør-

Figur 4b:

Social selektivitet i adgang til velfærdsprofessionsuddannelserne og de lange videregående uddannelser for 30-årige i årene 1989-2011.

Note: Den sociale selektivitet udtrykker sandsynligheden for at højtuddannedes børn læser eller har fuldført en videregående uddannelse, sat i forhold til sandsynligheden for at lavtuddannedes børn læser eller har fuldført en videregående uddannelse.

re sandsynlighed for at læse pædagoguddannelsen end 30-årige med højtuddannede forældre. De lange videregående uddannelser er de mest selektive og er tilsyneladende også det uddannelsesniveau, hvor selektiviteten mindskes mest over årene. Den måde, model 2 er estimeret på, gør dog, at vi skal være varsomme med at tolke direkte på størrelserne af faldene i selektivitet og på forholdet mellem de respektive selektivitets-kurver.¹³ At den sociale selektivitet ser ud til at mindskes mere på de lange videregående uddannelser end på velfærdsprofessionsuddannelserne, skal nok også ses i lyset af, at dette uddannelsesniveau i udgangspunktet er væsentligt mere selektivt end de mellemlange videregående uddannelser (der således har svært ved at falde tilsvarende), og at uddannelsespladserne, som tidligere beskrevet, er øget relativt mest på de lange videregående uddannelser. Det er her sandsynligt, at en yderligere differentiering mellem forskellige typer af længere videregående uddannelser ville kunne kaste lys over, hvorvidt den sociale selektivitet til dette uddannelsesniveau varierer alt efter, hvilke typer af lange videregående uddannelser vi betragter (se her Thomsen 2012). Det kunne i et statusperspektiv være interessant at forfølge, om traditionelle professionsuddannelser som for eksempel jura og medicin har en konstant høj social selektivitet over årene, eller om denne også mindskes under uddannelsesekspansionen (se Harrits & Olesen 2012 for en uddybende diskussion). Disse spørgsmål ligger dog uden for denne artikels rækkevidde.

Konklusion

I begyndelsen af denne artikel spurgte vi, hvordan rekrutteringen til de videregående uddannelser herunder velfærdsprofessionsuddannelserne har udviklet sig de sidste godt 25 år, set i forhold til de studerendes sociale baggrund. Dette spørgsmål har vi undersøgt gennem to hovedantagelser. Vi antog som det første, at den sociale selektivitet i adgangen til de videregående uddannelser overordnet set ville være mindsket, fordi antallet af videregående uddannelsespladser pr. ung er steget kraftigt i den periode vi undersøger. Model 1 bekræfter dette: den sociale selektion i adgangen til en videregående uddannelse er mindsket i perioden, og det ser ydermere ud til, at den mindskes i de perioder, hvor optagelsesfrekvensen er steget. Dette indikerer, at uddannelsesekspansionen faktisk er kommet lavtuddannedes børn til gode. Vi havde for det andet en forventning om, at den sociale selektivitet i adgangen til velfærdsprofessionsuddannelserne ville være mindsket mere, end den er i adgangen til de lange videregående uddannelser, og at den sociale selektivitet i adgangen til velfærdsprofessionsuddannelserne ville variere alt efter, hvilke velfærdsprofessionsuddannelser vi betragtede. Vi kan se tydelige forskelle i social selektivitet mellem de forskellige uddannelser. Mens adgangen til de lange videregående uddannelser er mest selektiv set i forhold til velfærdsprofessionsuddannelserne, så er læreruddannelsen den mest selektive blandt velfærdsprofessionsuddannelserne, mens pædagoguddannelsen her er den

mindst selektive. Faktisk ender børn af lavtuddannede med at have større sandsynlighed for at læse en pædagoguddannelse end børn af højtuddannede. Vi kan derimod ikke finde tegn på, at den sociale selektivitet i adgangen til velfærdsprofessionsuddannelserne er mindsket mere, end den er i adgangen til de lange videregående uddannelser – snarere tværtimod. De lange videregående uddannelser er i starten af perioden væsentligt mere selektive end de mellemlange videregående uddannelser, og de er sensitive over for den voldsomme uddannelsesekspansion, der følger, hvor uddannelsespladserne også øges relativt mere på de lange videregående uddannelser end på de mellemlange videregående uddannelser.

Model 1 viser videre, at kvinderne lægger mere og mere afstand til mændene i adgangen til de videregående uddannelser, og at den sociale selektivitet i adgang til videregående uddannelser er væsentlig mindre over perioden, end den er for mændene. Dette billede gælder i øvrigt også for model 2, der skelner mellem de enkelte velfærdsprofessionsuddannelser. I det hele taget er kvinderne i overtal på de videregående uddannelser, og det er spørgsmålet, hvor meget forklaringskraft der fremadrettet vil være i det traditionelle argument om, at fag mister status, når det er kvindefag. Dels er en række af de klassiske professionsuddannelser som læge, jurist og teolog for det meste befolket af kvinder, dels rekrutterer for eksempel pædagoguddannelsen mindre selektivt end sygeplejerske- og socialrådgiveruddannelsen, selvom pædagoguddannelsen har haft en stigende andel af mænd.

Set i et statuskonkurrenceperspektiv kan vi mere generelt tale om, at de højtuddannede grupper i samfundet for det første har haft en privilegeret adgang til de lange videregående uddannelser. De lange videregående uddannelser har her kontinuerligt haft en mere socialt selektiv adgang end de mellemlange videregående uddannelser, og de har også haft en højere status end de mellemlange videregående uddannelser og de positioner, de giver adgang til (hvad de tidligere omtalte undersøgelser af status også peger i retning af). For det andet er den selektive adgang mindsket i de perioder, hvor uddannelserne har ekspanderet. Samlet set er der ikke belæg for, at det hjørne af statusproblematikken, vi har belyst, nemlig ændringerne i social selektivitet i adgangen til de forskellige uddannelser i perioden, skulle understøtte, at højtuddannede grupper har vedligeholdt deres privilegerede adgang og status. Vi kan i denne artikel udelukkende udtale os om det aspekt af statuskampene mellem professioner og sociale grupper, der omhandler uddannelsesmeritter og adgangen til uddannelserne. Dette er dog kun nogle om end væsentlige aspekter af en professions evne til at opretholde social status, der også inkluderer dannelsen af en stærk fagforening, repræsentation og politisk indflydelse (Weeden 2002). Supplerende analyser af mere detaljerede uddannelsesretninger, fremtidig arbejdsmarkedsposition og indkomst (og i øvrigt også den oversete tradition med at undersøge befolkningens tilskrivelse af prestige til erhvervsgrupper) kan her bidrage til at belyse statusforskydning-

ger yderligere. I forhold til spørgsmålet om uligheder i uddannelsesmæssige muligheder er der imidlertid tale om, at de sociale uligheder i adgangen til videregående uddannelser faktisk er blevet mindre. Målt på forældrenes uddannelsesniveau, er adgangen til de mellemlange og lange videregående uddannelser blevet mindre selektiv.

Noter

Forfatterne takker to anonyme fagfællebedømmere mange gange for gode, grundige og kvalificerende kommentarer.

1. Lærerprofessionen er her den eneste af velfærdsprofessionerne, der også optræder i Svalastogas undersøgelse, og i denne undersøgelse ligger lærerhvervet, som i A4's undersøgelse, interessant nok lige omkring gennemsnittet. Dette tyder altså ikke på, at lærerfaget i funktionalistisk forstand har oplevet et prestigetab (men måske et autoritetstab, som er noget ganske andet).
2. En række faktorer kan bidrage til at forklare ændringer i optagelsesfrekvensen i perioden: I 1988 skete der en kraftig stigning i det månedlige SU-beløb, og i 1990 blev taxametersystemet indført. Det er to tiltag, der alt andet lige både animerer flere unge til at læse videre og giver institutionerne økonomisk incitament til at optage flere studerende. I perioden 2006-2009 kom en række ændringer, der kan spille ind på ændringerne i optaget i denne periode. Først og fremmest skyldes faldet i 2008 nok indførelsen af nye skærpede specifikke adgangskrav. Samtidig kommer det første kuld fra den nye gymnasireform ud i 2008, i 2006 er der indført en ny karakterskala, og i 2008 og 2009 indføres reglerne om, at man kan gange sit snit med 1,08, hvis man er mindre end to år om at starte efter sin adgangsgivende eksamen, og at man kan gange med 1,03 hvis man tager bestemte fag på højniveau.
3. 1989-2011 er det tidsspænd, som det benyttede registerdatasæt giver mulighed for. Status ved det 30. år er valgt, da særligt studerende ved mellemlange videregående uddannelser påbegynder deres uddannelse sent. Ved at vælge det 30. år har tæt på 90 % påbegyndt deres uddannelse.
4. På grund af datasættets konstruktion og manglende registerdata, er information om forældrenes indkomst og uddannelse taget ved barnets 25. år (uddannelse) og 23.-25. år (indkomst). Det optimale ville være 14-16 år, men det giver data desværre ikke mulighed for (der findes fx ikke oplysninger om forældrestatus da de 30-årige i 1989 var 15 år i 1974).
5. På grund af databrud bruger vi ikke variable om forældrenes beskæftigelse. Ej heller grundskolekarakterer er medtaget, da de først er tilgængelige fra 2006. Da vor afhængige variabel i begge modeller inkluderer alle 30-årige, har vi heller ikke gymnasiekarakterer med i modellerne.
6. Forældrenes samlede disponible indkomst er inddelt i årsspecifikke kvintiler, således at forældreindkomst-kvintilerne for 30-årige i 2010 er beregnet på baggrund af et 3-årigt gennemsnit for barnet (ved barnets 23-25 år). Herefter er de årsspecifikke kvintiler samlet i en variabel, der angiver den årsspecifikke relative indkomstfordeling. Dette er gjort for at få et relativt indkomstmål.
7. For at søge at adressere problemet med at forældrenes uddannelsesniveau inflationeres over årene, har vi søgt at opdele forældrenes uddannelsesniveau efter samme principper som variabelen for forældrenes indkomst. Det er imidlertid svært at opdele i fx kvintiler eller deciler, på grund af de store kategoriske spring i uddannelsesskalaen. Vi har imidlertid fundet en løsning, hvor antal uddannelsesår (fuldført uddannelse) for den højest uddannede forældre udgør den primære inddeling, og hvor en sekundær inddeling baseres på den anden forældres uddannelsesniveau (antal uddannelsesår). Som en tredjeordenskriterium (omkring 1 % af variabelen er opdelt efter dette kriterium) er der yderligere på decimalerne rangordnet på forældrenes disponible indkomst. Dette giver en tilstrækkelig variation over uddannelsesskalaen til, at vi kan inddele i de laveste 40 % (svarende til forældre med højest en grundskole i begyndelsen af perioden), i en mellemgruppe og i de højeste 15 % (svarende til forældre med mindst en videregående uddannelse i begyndelsen af perioden). Information om forældrenes uddannelse er taget ved barnets 25. år.
8. Vi bruger her "average predicted probabilities" (STATAs "margins"-kommando).

9. I model 1 er år medtaget som dummy-variable og interageret med køn og forældrenes uddannelse, fordi vi er interesseret i at lade år variere frit, så vi kan se eventuelle sammenhænge med ændringer i rekrutteringsmønstre og stagnationer, stigninger og fald i optagelsesfrekvensen for de enkelte år.

10. Figur 3a illustrerer iøvrigt det forhold, at forståelser af, hvad ulighed er, kan give radikalt forskellige tolkninger af udviklingen i adgang til uddannelserne. Således kan den totale ulighed siges at være faldet fordi både børn af lavt- og højtuddannede får større sandsynlighed for at læse en videregående uddannelse. Den kan også siges at være steget, fordi den absolutte forskel mellem grupperne øges. Slutteligt kan den siges igen at være faldet, idet den relative ulighed er blevet mindre, fordi barnet af højtuddannede forældre ikke som tidligere har helt så gode odds for at læse en videregående uddannelse i forhold til barnet af lavtuddannede forældre. Denne sidste forståelse er den vi arbejder ud fra i denne artikel.

11. Vi har valgt at præsentere ratioen mellem chancerne (egentlig: den relative risiko, eller disparitetsratioen) for, at 30-årige fra forskellige sociale grupper læser en given uddannelse. Vi mener, at den relative risiko, eller hvad vi her kalder social selektivitet, er nemmere at tolke end odds-ratioer. Vi vil her påpege, at der i litteraturen kan være en tendens til at tolke odds ratio som relativ risiko, hvorfor relativ risiko her kan lede til færre misforståelser. Da vi videre primært er interesserede i at undersøge og fremstille udviklingen i forholdet i sandsynlighederne for at opnå bestemte videregående uddannelser for personer fra forskellige sociale baggrunde, anvender vi relativ risiko frem for odds ratio, hvor vi ville skulle sætte sandsynlighederne i forhold til alternative udfald (fx odds for at læse på en videregående uddannelse frem for højst at have fuldført grundskolen, og så ratioen mellem disse to for forskellige grupper). Odds ratioer ville parentes bemærket give betydeligt højere chanceuligheder mellem de sociale grupper, da odds'ene for at opnå en videregående uddannelse her yderligere sættes i forhold til odds'ene fra at opnå for eksempel kun en grundskoleuddannelse. Odds ratio er her også mere afhængig af, at de alternative udfald ikke er ekstreme eller antager ekstrem karakter over tid.

12. I model 2 er interaktioner mellem forældres uddannelse og år udeladt, da de gav for meget insignifikans. Vi har dog kørt modeller og sandsynligheder med interaktionerne, og de giver stort set det samme billede, som der gengives i den her anvendte model). Multinomial logit er et suboptimalt valg på grund af antagelsen om uafhængighed af irrelevante alternativer (IIA), der ofte kun svært kan argumenteres for at være opfyldt. Teknisk set, er IIA-antagelsen i denne model dog rent faktisk opfyldt, men brugbarheden af de konventionelle IIA-tests er omdiskuteret.

13. Som nævnt i forrige note, giver en model med interaktioner, hvor de enkelte år kan variere frit, dog sandsynligheder og kurver over den sociale selektivitet, der ligger meget tæt op ad de her præsenterede.

Litteratur

A4. 2012: "Sejere at være forsker end faglært". *Ugebrevet A4*.

Astin, A. W. & Oseguera, L. 2004: "The declining "equity" of american higher education". *The Review of Higher Education*, 27(3).

Ayalon, H. & Yogev, A. 2005: "Field of study and students' stratification in an expanded system of higher education: The case of Israel". *European Sociological Review*, 21(3), 2005:227-241.

Becker, R. & Hecken, A. E. 2009: "Why are Working-class Children Diverted from Universities? – An Empirical Assessment of the Diversion Thesis". *European Sociological Review*, 25(2).

Benjaminsen, L. 2006: *Chanceulighed i Danmark i det 20. århundrede. Udviklingen i intergenerationelle uddannelses- og erhvervschancer* (Vol. 39). København: Sociologisk Institut.

- Boliver, V. 2011: "Expansion, differentiation, and the persistence of social class inequalities in British higher education". *Higher Education*, 61(3), 2011:229-242.
- Bourdieu, P. 1986: *Distinction. A social critique of the judgement of taste*. New York: Routledge.
- Bourdieu, P. & Passeron, J.-C. 1977: *Reproduction in education, society and culture*. London: Sage Publications.
- Breen, R. et al. 2009: "Nonpersistent Inequality in Educational Attainment: Evidence from Eight European Countries". *American Journal of Sociology*, 141(5), 2009:1475-1521.
- Collins, R. 1979: *The credential society*. New York: Academic Press.
- Davies, S. & Guppy, N. 1997: "Fields of Study, College Selectivity, and Student Inequalities in Higher Education". *Social Forces*, 75(4), 1997:1417-1438.
- Davis, K. & Moore, W. E. 1945: "Some Principles of Stratification". *American Sociological Review*, 10(2), 1945:242-249.
- Durkheim, E. 2000: *Om den sociale arbejdsdeling*. København: Hans Reitzel.
- Duru-Bellat, M.; Kieffer, A. & Reimer, D. 2008: "Patterns of social Inequalities in access to Higher Education in France and Germany". *International Journal of Comparative Sociology*, 49(4-5), 2008:347-368.
- Etzioni, A. e. 1969: *The semi-professions and their organization: teachers, nurses, social workers*. New York: Free Press.
- Gerber, T. P. & Cheung, S. Y. 2008: "Horizontal Stratification in Postsecondary Education: Forms, Explanations, and Implications". *Annual Review of Sociology*, 34(1), 2008:299-318.
- Grodsky, E. & Jackson, E. 2009: "Social Stratification in Higher Education". *Teachers College Record*, 111(10).
- Hansen, E. J. 1995: *En generation blev voksne: Den første velfærdsgeneration*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Harrits, G. S. & Olesen, S. G. 2012: *På vej til professionerne*. Århus: Via Systime.
- Hällsten, M. 2010: "The Structure of Educational Decision-Making and Consequences for Inequality: A Swedish Test Case". *American Journal of Sociology* 116, 2010:806-854.
- Lucas, S. R. 2001: "Effectively Maintained Inequality: Education Transitions, Track Mobility, and Social Background Effects". *The American Journal of Sociology*, 106(6), 2001:1642-1690.
- McIntosh, J. & Munk, M. D. 2012: *Family Background and Changing Educational Choices. Resolving a Paradox*. Aalborg University.
- Murphy, R. 1984: "The Structure of Closure: A Critique and Development of the Theories of Weber, Collins, and Parkin". *The British Journal of Sociology*, 35(4), 1984:547-567.
- Nordisk Ministerråd 2010: *Rekrutteringsproblematikken på de nordiske læreruddannelser*.
- Parkin, F. 1974: *The social analysis of class structure*. London: Tavistock Publications.
- Parsons, T. 1939: "The Professions and Social Structure". *Social Forces*, 17(4), 1939:457-467.
- Reimer, D. & Dorf, H. 2011: *Who chooses to become a teacher and why? Differences between Danish and Finnish first year primary school teacher students*. Centre for Strategic Educational Research, DPU, Aarhus University.

- Reimer, D. & Pollak, R. 2009: "Educational Expansion and Its Consequences for Vertical and Horizontal Inequalities in Access to Higher Education in West Germany". *European Sociological Review*, 26(4), 2009:415-430.
- Shavit, Y. & Blossfeld, H.-P. 1993: *Persistent inequality: Changing educational attainment in thirteen countries*. Boulder, Colorado: Westview Press.
- Shavit, Y.; Arum, R. & Gamoran, A. 2007: *Stratification in higher education. A comparative study*. Stanford: Stanford University Press.
- Stevens, M. L.; Armstrong, E. A. & Arum, R. 2008: "Sieve, Incubator, Temple, Hub: Empirical and Theoretical Advances in the Sociology of Higher Education". *Annual Review of Sociology*, 34(1), 2008:127-151.
- Svalastoga, K. 1959: *Prestige, class and mobility*. New York: Arno Press.
- Thomsen, J. P. 2012: "Exploring the heterogeneity of class in higher education: social and cultural differentiation in Danish university programmes". *British Journal of Sociology of Education*, 33(4), 2012:565-585.
- Weber, M. 1978: *Economy and society: An outline of interpretive sociology* (New ed.). Berkeley: University of California Press.
- Weeden, K. 2002: "Why Do Some Occupations Pay More Than Others? Social Closure and Earnings Inequality in the United States". *The American Journal of Sociology*, 108(1), 2002:55-101.

Appendiks

Model 1: Binær logistisk regression. Påbegyndt/afsluttet videregående uddannelse som 30-årig. (Reference: Ej påbegyndt/afsluttet videregående uddannelse som 30-årig). Logit koefficienter (odds ratio) med standardfejl i parentes.

Forældrenes uddannelse (reference: lavtuddannede (laveste 40 %))		
Mellemuddannede (midterste 45 %)	1,892***	(0,079)
Højtuddannede (højeste 15 %)	6,303***	(0,271)
30-årig i året (reference: 1989)		
1990	1,002	(0,041)
1991	1,001	(0,041)
1992	0,981	(0,040)
1993	0,987	(0,040)
1994	1,114**	(0,044)
1995	1,201***	(0,046)
1996	1,273***	(0,048)
1997	1,348***	(0,052)
1998	1,345***	(0,052)
1999	1,429***	(0,056)
2000	1,521***	(0,059)
2001	1,590***	(0,060)
2002	1,561***	(0,059)
2003	1,646***	(0,063)
2004	1,826***	(0,068)
2005	1,829***	(0,068)
2006	1,913***	(0,073)
2007	1,987***	(0,076)
2008	1,984***	(0,075)
2009	2,051***	(0,078)
2010	1,941***	(0,075)
2011	2,018***	(0,079)
Køn (reference: mand)	1,784***	(0,069)
<i>[Interaktioner mellem forældrenes uddannelse, år og køn udeladt af pladshensyn]</i>		
Forældrenes disponible indkomst (kvintiler)	1,181***	(0,003)
Etnisk oprindelse (reference: vestlig)	0,767***	(0,014)
Konstant	0,089***	(0,003)

Note: Observationer: 1.354.903, *** p<0,01; ** p<0,05

Model 2: Multinomial logistisk regression. Påbegyndt/afsluttet forskellige typer af uddannelse som 30-årig (Reference: Højest fuldført grundskole som 30-årig). Logit koefficienter (rrr) med standardfejl i parentes.

	Gymn./ EUD/KVU	Lærer	Sygeplejerske	Pædagog	Social- rådgiver	Øvrige MVU	LVU (inkl. PhD)
Forældrenes uddannelse (reference: lavtuddannede (laveste 40 %))							
Mellemuddannede (midterste 45 %)	1,732*** (0,00888)	2,979*** (0,0431)	2,544*** (0,0366)	2,199*** (0,0244)	2,451*** (0,0784)	2,835*** (0,0288)	3,374*** (0,0285)
Højtuddannede (højeste 15 %)	2,041*** (0,0212)	11,02*** (0,210)	7,008*** (0,140)	4,145*** (0,0738)	7,024*** (0,301)	8,408*** (0,122)	17,83*** (0,218)
30-årig i året (reference: 1989)							
1990	1,008 (0,0144)	0,959 (0,0410)	1,058 (0,0399)	0,991 (0,0341)	0,928 (0,108)	1,025 (0,0299)	1,007 (0,0257)
1991	1,134*** (0,0162)	0,851*** (0,0380)	1,123*** (0,0424)	1,009 (0,0350)	1,029 (0,119)	1,151*** (0,0333)	1,147*** (0,0291)
1992	1,289*** (0,0184)	0,928* (0,0410)	1,063 (0,0409)	1,032 (0,0360)	1,170 (0,132)	1,313*** (0,0374)	1,216*** (0,0308)
1993	1,345*** (0,0191)	0,929* (0,0409)	1,082** (0,0414)	0,972 (0,0342)	1,175 (0,133)	1,322*** (0,0375)	1,425*** (0,0351)
1994	1,390*** (0,0197)	0,886*** (0,0396)	1,039 (0,0401)	0,986 (0,0347)	1,145 (0,130)	1,376*** (0,0388)	1,575*** (0,0383)
1995	1,508*** (0,0214)	1,130*** (0,0482)	1,069* (0,0415)	1,080** (0,0376)	1,168 (0,134)	1,548*** (0,0432)	1,828*** (0,0439)
1996	1,640*** (0,0233)	1,188*** (0,0506)	1,072* (0,0419)	1,230*** (0,0420)	1,387*** (0,154)	1,737*** (0,0479)	2,054*** (0,0489)
1997	1,747*** (0,0255)	1,447*** (0,0611)	1,204*** (0,0475)	1,380*** (0,0476)	1,662*** (0,183)	1,851*** (0,0521)	2,381*** (0,0573)
1998	1,721*** (0,0256)	1,637*** (0,0686)	1,170*** (0,0475)	1,487*** (0,0515)	1,731*** (0,192)	1,864*** (0,0532)	2,568*** (0,0622)
1999	1,659*** (0,0249)	1,717*** (0,0718)	1,211*** (0,0492)	1,428*** (0,0502)	1,800*** (0,199)	1,934*** (0,0552)	2,616*** (0,0636)
2000	1,671*** (0,0251)	1,935*** (0,0795)	1,277*** (0,0515)	1,607*** (0,0554)	2,203*** (0,235)	1,959*** (0,0561)	2,897*** (0,0699)
2001	1,845*** (0,0279)	2,410*** (0,0962)	1,456*** (0,0579)	2,048*** (0,0682)	3,065*** (0,312)	2,309*** (0,0651)	3,465*** (0,0827)
2002	1,982*** (0,0303)	3,033*** (0,118)	1,616*** (0,0639)	2,408*** (0,0792)	3,486*** (0,352)	2,429*** (0,0690)	4,009*** (0,0956)
2003	2,049*** (0,0320)	3,568*** (0,138)	1,773*** (0,0706)	2,615*** (0,0867)	3,652*** (0,372)	2,452*** (0,0711)	4,467*** (0,107)

2004	2,150*** (0,0340)	3,930*** (0,152)	1,945*** (0,0773)	2,916*** (0,0962)	4,227*** (0,425)	2,670*** (0,0775)	5,148*** (0,124)
2005	2,102*** (0,0331)	4,038*** (0,155)	1,906*** (0,0756)	3,086*** (0,100)	4,368*** (0,436)	2,651*** (0,0766)	5,111*** (0,122)
2006	2,230*** (0,0366)	4,267*** (0,168)	2,175*** (0,0878)	3,388*** (0,113)	5,595*** (0,553)	2,907*** (0,0860)	5,752*** (0,141)
2007	2,373*** (0,0401)	4,715*** (0,187)	2,359*** (0,0965)	3,630*** (0,123)	5,677*** (0,570)	3,169*** (0,0952)	6,537*** (0,162)
2008	2,420*** (0,0411)	4,809*** (0,191)	2,543*** (0,103)	3,653*** (0,124)	6,279*** (0,623)	3,293*** (0,0987)	6,952*** (0,172)
2009	2,352*** (0,0403)	4,556*** (0,184)	2,543*** (0,104)	3,645*** (0,124)	6,922*** (0,681)	3,383*** (0,102)	7,100*** (0,176)
2010	2,340*** (0,0405)	4,479*** (0,183)	2,589*** (0,106)	3,583*** (0,124)	7,093*** (0,699)	3,540*** (0,107)	7,329*** (0,183)
2011	2,219*** (0,0392)	4,432*** (0,183)	2,385*** (0,101)	3,595*** (0,126)	8,063*** (0,786)	3,692*** (0,112)	7,602*** (0,191)
Køn (ref: mand)	1,005 (0,00468)	2,542*** (0,0301)	34,08*** -1,010	6,349*** (0,0785)	7,884*** (0,299)	0,961*** (0,00795)	1,265*** (0,00839)
Forældrenes disponible indkomst (kvintiler)	1,159*** (0,00219)	1,257*** (0,00586)	1,264*** (0,00611)	1,173*** (0,00460)	1,195*** (0,0129)	1,305*** (0,00440)	1,411*** (0,00388)
Etnisk oprindelse (reference: vestlig)	0,346*** (0,00587)	0,264*** (0,0166)	0,201*** (0,0163)	0,270*** (0,0131)	0,652*** (0,0587)	0,421*** (0,0164)	0,534*** (0,0144)
Konstant	0,797*** (0,00924)	0,00891*** (0,000312)	0,00150*** (6,39e-05)	0,0133*** (0,000388)	0,000694*** (6,60e-05)	0,0344*** (0,000825)	0,0239*** (0,000499)

Note: Observationer; 1.354.903, *** p<0,01; ** p<0,05; * p<0,1